

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

'Onze rente, hun armoede': de fair trade-revolutie in de jaren tachtig heroverwogen

van Dam, P.

Publication date

2015

Document Version

Final published version

Published in

Impressie

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Dam, P. (2015). 'Onze rente, hun armoede': de fair trade-revolutie in de jaren tachtig heroverwogen. *Impressie*, 17, 8-11.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

'ONZE RENTE, HUN ARMOEDE' - DE FAIR TRADE-REVOLUTIE IN DE JAREN TACHTIG HEROVERWOGEN

8 'Investeert jouw bank of verzekeraar in foute wapenbedrijven, kinderarbeid of vervuilende energie?' Met deze vraag confronteerde de Eerlijke Bankenwijzer in de eerste helft van 2015 meer dan 150.000 bezoekers. De bankwijzer speelt hiermee in op het idee dat klanten directe druk kunnen uitoefenen op de bank waarmee ze zaken doen. Een goede score kan een bank bovendien nieuwe klanten opleveren. De Eerlijke Bankenwijzer is een voorbeeld van een initiatief dat bedrijven oproept om 'eerlijk' te handelen. Al sinds de jaren zestig proberen activisten de overheid, internationale organisaties, maar ook burgers en bedrijven te bewegen tot *fair trade* of eerlijke handel. Nederlandse initiatieven zijn daarbij vaak voorlopers geweest, die in andere landen werden besproken, overgenomen, of als tegenvoorbeeld voor eigen acties dienden. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de geschiedenis van *fair trade*. Veelal wordt die als een simpel en aantrekkelijk succesverhaal gepresenteerd, dat ongeveer zo luidt: tot in de jaren tachtig waren er groepjes alternatievelingen, die in groezelige winkeltjes eerlijke waar verkochten. Daar kwam verandering in toen in 1988 Max Havelaar-koffie op de markt kwam. Ieder bedrijf dat geïnteresseerd was, kon zijn koffie als 'fair trade' laten certificeren en in iedere

supermarkt verkopen. Sindsdien begon de beweging voor eerlijke handel aan een onstuitbare opmars – zelfs tijdens de recente economische crisisjaren bleef haar marktaandeel stijgen.

SOLIDARIDAD

De grenzen van dit succesverhaal komen in zicht als we terugkeren naar de pogingen om banken tot eerlijk handelen te bewegen. Midden jaren tachtig besteedde Solidaridad, de oecumenische organisatie voor Latijns-Amerika, veel aandacht aan de schulden crisis aldaar. Nederlan-

ders waren hier op twee manieren bij betrokken. Allereerst speelden de Nederlandse regering en banken een rol bij de onderhandelingen over het oplossen van deze crisis. Ten tweede gaf de situatie in Latijns-Amerika te denken over de manier waarop Nederlanders met de gevolgen van economische tegenspoed omgingen: werden de gevolgen niet ook hier op de mensen in de marge afgewenteld?

In 1984 legde de campagne zich toe op het Internationaal Monetair Fonds en de rol van de Nederlandse regering daarin. Een jaar later richtte Solidaridad met de slogan 'Onze rente, hun armoede' haar pijlen op de Nederlandse banken. De campagne wees Nederlanders erop, dat de rente die ze op hun rekening kregen bijgeschreven met de problemen van Latijns-Amerika verbonden waren. Hun banken hadden Latijns-Amerikaanse staten immers geld geleend. De rente die de banken over hun leningen ontvingen gebruikten ze om hun eigen klanten rente te verstrekken. Mensen in Latijns-Amerika moesten dus de klappen opvangen voor de rente die Nederlands ontvingen.

Solidaridad riep daarom op tot twee vormen van actie. In de eerste plaats vroeg ze Nederlandse burgers om een deel van de rente die ze ontvingen te storten in een 'rentesolidariteitsfonds' voor Latijns-Amerika. Op die manier konden ze bewust afstand doen van geld dat ze ontvingen op

kosten van anderen. Bovendien vroeg Solidaridad de klanten van grote Nederlandse banken om brieven te schrijven aan de directies en hen te vragen om te helpen bij het oplossen van de schulden crisis. Dit tweede voorstel stuitte onder activisten op vragen: was het niet beter mensen te vragen om over te stappen op een alternatieve bank als ASN of Triodos? Het campagne team van Solidaridad vond dat niet voldoende. Natuurlijk was het goed als kerken en particulieren hun bankzaken bij alternatieve banken regelden, maar voor veel mensen waren deze banken in de praktijk blijkbaar geen optie. Bovendien waren ze maar klein. Alternatieve banken waren volgens Solidaridad daarom weliswaar belangrijke 'tekenen van hoop', maar betekenisvolle veranderingen konden alleen worden bereikt als onder druk van dergelijke voorbeelden en van hun eigen klanten ook de grote banken tot een koerswijziging konden worden bewogen.

GEEN PLOTSSELINGE REVOLUTIE

Deze houding ten opzichte van alternatieve banken is opvallend in het licht van de geschiedenis van de beweging voor *fair trade*. Immers, de opvatting dat het reguliere systeem niet vervangen moest worden door een alternatief systeem, maar veranderd moest worden door een combinatie van alternatieve voorbeelden en de druk van klanten zelf, lag ook ten grondslag aan de pogingen om

10 zuivere koffie in de supermarkt te introduceren. De introductie van gecertificeerde *fair trade*-koffie was dus niet het gevolg van een plotse-linge revolutie, maar onderdeel van een ontwikkeling die al langer aan de gang was. Zo gezien hebben we te maken met een beweging die door de jaren heen steeds weer andere ideeën en actiemiddelen omarmde, voortdurend op zoek was naar mogelijke bondgenoten en wist te profiteren van nieuwe kansen. In de loop van de jaren tachtig kwam in deze beweging een pragmatische en professionele benadering van eerlijke handel op. Medewerkers van organisaties als

Solidaridad waren uitdrukkelijk op zoek naar samenwerking met reguliere bedrijven. Wereldwinkels bezonnen zich op de mogelijkheden om het verkopen van producten serieus te nemen door winkels aantrekkelijker in te richten en als gewone bedrijven te exploiteren. Ze gaven hun idealen niet op, maar kozen voor de weg van de vele kleine stappen.

Het streven naar een balans tussen idealisme en pragmatisme kwam in de jaren tachtig binnen veel sociale bewegingen naar voren. Artsen zonder Grenzen combineerde humanitaire hulp met het afleggen van getuigenissen over misstanden, terwijl de milieubeweging een eco-label ontwikkelde. Een belangrijke oorzaak was de teleurstelling over het uitblijven van succes van de radicale politiek van de jaren zeventig in de eigen omgeving en in 'verre paradijzen' als de Sovjet-Unie, Cuba en China. Ook de opkomst van rechtse regeringen in Europa en de Verenigde Staten noopte 'progressieve' groepen tot samenwerking. De voornaamste aanzet kwam in het geval van *fair trade* van de partners in het Zuiden. Vooral de Sandinistische regering van Nicaragua en de Mexicaanse coöperatie UCIRI drongen er bij hun Nederlandse relaties op aan om meer te verkopen, zodat zij het hoofd boven water konden houden.

Het streven om een breed publiek te bereiken was in de beweging voor eerlijke handel niet nieuw, getuige de succesvolle rietsuikeractie uit 1968.

Het streven naar samenwerking met reguliere bedrijven was daarentegen in de loop van de jaren zeventig op de achtergrond geraakt, om in de jaren tachtig nadrukkelijk terug te keren. Nieuw waren daarbij de brede aanvaarding van een meer professionele aanpak van de verkoop en het feit dat bedrijven belangstelling toonden voor initiatieven van de *fair trade*-beweging.

De geschiedenis van 'Onze rente, hun armoede' verwijst daarmee het sprookjesachtige succesverhaal van *fair trade* na een plotselinge vernieuwing naar de prullenbak. Maar wat we ervoor terugkrijgen is zeker niet minder de moeite waard: een fascinerend perspectief op een beweging die

spiegel en aanjager was en is van cruciale veranderingen in het denken en doen op de mondiale markt.

Peter van Dam

11

Peter van Dam is universitair docent Globalisering, Religie en Transnationale Civil Society aan de Universiteit van Amsterdam. Momenteel onderzoekt hij de geschiedenis van *fair trade* in het kader van het onderzoeksproject 'Moralising the global market'. Voor dat onderzoek maakt hij onder meer gebruik van de KDC-archieven van Solidaridad en de Politieke Partij Radicalen.

De affiches afgedrukt bij dit artikel zijn afkomstig uit het KDC-archief van Solidaridad.